

HÜRRİYET KASİDESİ'NİN METİN ÖRGÜSÜ VE BUNUN, NAMIK KEMAL'İN DİĞER YENİ ŞİİRLERİNDEKİ İZLERİ

*Halil Ersoylu**

Yeni Türk şiirinin» kendi döneminden başlayarak bugüne dek uzanan oldukça geniş bir zaman aralığında, yankısı, "mekeb, ekol, zümre, okul" gibi çeşitli adlarla anıla gelen edebî topluluklarının içinde veya yakınında ortaya çıkmış bulunsa dahi, yine de kendisini duyuracak ölçüde gür ve etkili olmuş pek az sayıdaki şair sesinden biri Namık Kemal' e aittir.

Bir çok yönden bir öncü olan bu yankının kaynağı durumunda bulunan sesin, yani Namık Kemal'in şiir sesinin özelliği nedir? Bu sesin ortaya çıkışım,, varlığını sağlayan yüce kavramlar şiirin metin örgüsünü oluşturan kelimeler acaba nasıl kullanışlar içindedir.

Sofya da bulunduğu sırada bir divan meydana getirecek sayı ve nitelikte fakat eski tarzda şiirler yazmış bulunan Namık Kemal'in şiir sesi, ilk kez Hürriyet Kasidesi'nde herkesçe bilinen, tanınan, sevilen gür ve hür niteliğine bürünmüştür. Ona "vatan şairi" "hürriyet şairi" gibi unvanları kazandıran bu ve benzeri özellikteki yeni şiirleri, Namık Kemal'in, yeni Türk edebiyatındaki yerini almasını da sağlamış bulunmaktadır.

Tevfik Fikret'in adı anılınca alda hemen geliveren Sis şiiri gibi, Namık Kemal' in de kendisiyle birlikte hatırlanılan öncelikli şiiri Hürriyet Kasidesidir. Peki bu kasidenin nesi, nasıldır ki, kimi kez Namık Kemal'i temsil etmekte, kimi kez de onu andırmaktadır? Bu kasidedeki düşünceler, görüşler, kavramlar, değerler nelerdir ki, bunların biri veya birkaçı, şairinin sonraki şiirlerine de yansımış, o şiirlerin de metin örgüsünde yeniden yeniden yer edebilmiştir? Bu ve benzeri soruların cevabım verebilmek için Hürriyet Kasidesi'nin metin örgüsünü, örgüyü oluşturan ve konu ile ilgili bulunan her ilmeği, yani her kelimeyi ayrıntılı bir biçimde incelemek gerekli olmaktadır.

1. VATAN

Hürriyet Kasidesi'nin metin örgüsünü oluşturan kavramlardan biri olan **vatan**, bu şiirde toplam üç kez geçmektedir. Bunların ilk ikisinde, insan vücudunun mayasının hamuru vatan toprağından oluşmuş bulunduğu belirtildikten sonra, kişinin, vatan uğrunda eziyet ve haksızlıktan toprak olmasının (ölmesinin, bir vatansaver için) üzüntü veremeyeceği bildirilir : "Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i **vatandandır** / Ne gam râh-ı **vatanda** hâk olursa cevri ü

* Prof. Dr., Mimar Sinan Üniv., Fen-Edb. Fak.

mihnetden" (Hürriyet Kasidesi, 7** , 8). Üçüncü kullanılıştta ise vatan aşkına sadık olanları ayırt edemeyen, nazlı, alaycı ve vefasız bir kimseye benzetilmiştir: "**Vatan** bir bî-vefâ nâzende-i tannâze dönmüş kim" (Hürriyet Kasidesi, 43).

Hürriyet Kasidesi'ndeki yerini birkaç kez almış bulunan "vatan" kavramı, acaba Namık Kemal'in diğer yeni şiirlerinde de kullanılmış mıdır? Bu sorunun cevabı çok ve çeşitlidir. Her şeyden önce şu husus belirtilmelidir. Kemal, "**vatan**" kavramını başlık yaptığı ve mısralarında bunu da işlediği mersiye, şarkı, türkü tarzında şiirler yazmış bulunmaktadır. Vatan Mersiyesini meydana getir en her beşliğin birinci mısrasının ilk kelimesi "**vatan**" **dir**: "**Vatanı** hep boyamışken kana" (Vatan Mersiyesi, 1), "**Vatanı** âteşe bizler yakdık" (Vatan Mersiyesi, 6), "**Vatanı** düşmana teslim etdik" (Vatan Mersiyesi, 11), "**Vatanı** düşman elinde görmek" (Vatan Mersiyesi, 16), "**Vatanı** aldığı günler ecdâd" (Vatan Mersiyesi, 21), "**Vatanı** kana batırdı ağyar" (Vatan Mersiyesi, 26), "**Vatanı** gül-şen iken kabir etdik" (Vatan. Mersiyesi, 31). Vatan Mersiyesinin ayrıca 33. mısrası da bu kavramı bulundurmaktadır: "Akibet öldü vatan sabr etdik" (Vatan Mersiyesi» 33).

Hürriyet Kasidesi'ndeki "râh-ı vatan" kullanımı Kemal'in yeni tarzdaki gazellerinin birinde Türkçe söyleyişe, yapıya ve kelimeye kavuşturulmuştur : "**Vatan yolunda** yürü azm-i gurbet eyleyelim" (Gazel, 1) Hürriyet Kasidesi'ndeki "hâk-i **vatan**" tamlamasının aynısı, bir kez de bir kıt'ada geçmektedir: "Eyler bugün hâk-i **vatan** evlâdlarıyla iftihar" (Kıt' a, 3).

"Vatan" kavramı, Kemal'in dört kıt'alık bir murabbasının ilk iki kıt'asında, "üzülen, acı çeken, inleyip durmakta bulunan bir kimse" olarak nitelendirilmektedir: "İnledikçe eleminden, **vatanın** her nefesi" (Murabba, 3), "İnledikçe ne diyor bak **vatanın** her nefesi!" (Murabba, 8). Aynı murabbanın son kıt'asında ise vatanını sevenlere hitap etmek için "ehl-i vatan" (Murabba, 15) tamlaması oluşturulmuştur.

"Ehl-i **vatan**" olan, vatanım seven, yurtsever olan kimse için vatan yolunda hizmet etmek, yurdu için çalışmak, bu yüce değere karşı duyulan sevginin gösterilme yollarından *yalnızca* biridir. Kemal bir kıt'asında bu görüşünü arka arkaya sıraladığı mısralarında şöyle dile getirmiştir: "Ey gayret-i **vatan** çeken erbâb-ı iktidar / Ehl-i **vatan** mahabbetidir gayret-i vatan" (Kıt'a, 2,3).

Kemal'in başka bir murahasında ise "vatan"ın herhangi bir benzetme ilgisi kurulmaksızın, doğrudan doğruya "yurt" karşılığında kullanıldığı görülmektedir "Hayatımdan muazzezken **vatandan** infisâl etdim" (Murabba, 7).

Beş tane dörtlükten meydana gelen Vatan Türküsü'nün ilk dörtlüğünün "Arş, yiğitler, **vatan** imdadına" şeklindeki ikinci mısrası, aynı zamanda bu

** Yay araç içindeki sayı, şiirin kaçınıcı mısrası olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın kaynaklarında bazı ses veya kelime değişikliği yapılması gerektiğinden, mısraların geçtiği sayfaların gösterilmesi yoluna gidilmemiştir.

şiiirdeki her döörtlüğün tekrarlanan son mısrası durumunda bulunmaktadır. Bu şiiirde, “vatan”, “Cümlemizin vâlidemizdir vatan” (Vatan Türküsü, 5) ifadesiyle herkesin “anne”si sıfatıyla nitelendirilmektedir.

Kimi kez acı çeken, inleyen bir kimseye, kimi kez ise herkese annelik yapan bir kadına benzetilen ve böylece kendisine bir “insan” kimliği kazandırılan “vatan”a, baht açıklığı, güvenli bir geleceğe sahip olma, ün kazanma gibi iyi ve güzel düşüncelerde, dileklerde bulunulur. Bütün bunların sağlanması ve korunulması için de vatan evlatlarının durmaksızın çalışıp çabalamasından, hatta gerektiğinde süngülerinin gücüne dayanmalarından söz açılır: “Âmâlimiz efkârımız ikbâl-i vatandır” (Vatan Şarkısı, 1). “Şân-ı vatan, hıfz-ı bilâd ü ibâd / Etmededir süngünüze istinâd” (Vatan Türküsü, 9,10).

Özellikle, 93 Harbi diye anılan Osmanlı-Rus savaşının yurt çapında doğurduğu olumsuz sonuçların bazı işaretleri, Namık Kemal’in bu sıralarda kaleme aldığı Vatan Mersiyesi, Hilâl-i Osmânî, Bir Muhacir Kızının istimdadı, Vaveylâ gibi şiiirlerine de yansımıştır. Bu yansımaların anlamca en hafifi vatanın kimsesiz bir durumda bulunuşu, artık bir zavallı oluşudur: “Gül değil arkasında kanlı kefen / Sen misin, sen misin garîb **vatan** ! (Vaveyla, Nevha 1, 10, 11). Sırbistan ve Karadağ isyanları, 93 Harbi ve diğerleri, özellikle Rumeli’deki Türk halkının hayatını yalandan ve derinden etkilemiş, yoklukların, yoksullukların, göçlerin, yarın ne olacak kaygılarının, can kayıplarının sonu gelmez olmuştur, işte böyle bir toplumsal yapının, yaşayışın izleri Kemal’in şiiirlerinde çok belirgin, pek derin olmuştur. Kimi gözlerin çaresiz halaslarında, vatan, baştan başa bir “mezar” olarak algılanılmakta “Yekser mezar oldu vatan” (Bir Muhacir Kızının istimdadı, 16), kiminde ise “nâzende vatan” (nazlı vatan) (Hilâl-i Osmânî, 35) için “Eyvah, vatan mezara gitdi!” (Hilâl-i Osmânî, 37) hükmü verilmiştir.

Vatanın, bulunduğu zor durumu atlatabilmesi için sürdürülen çare arayışları arasında “Git **vatan** Kabe’de siyaha bürün!” (Vaveyla, Nevha 3, 1) denilmekle, onun, bütün Müslümanlar için kutlu olan bir mekânda yas giysisine bürünmesi istenilmekte, yine somutlaştırıldığı için artık kollara da sahip olan vatanın bunlardan birini, başka bir kutlu yere Ravza-i Nebî’ye, diğerini ise Meşhed’e uzatması ve böylece sağlanılacak eşsiz görünüme Tanrı’nın dahi âşık olacağı belirtilmektedir. Zaten, böyle bir aşka da ivedilikle, kesinlikle ve en kuvvetli bir şekilde ihtiyaç vardır. Çünkü, artık vatanın işi Allah’a kalmıştır!... Bu da olumlu bir sonuç doğurmazsa Kemal’in son sözü, belirttiği düşüncesini biraz daha ileriye vardırmaştır : “Aç vatan göğsünü ilâh’ına aç, / Şühedânı çıkar da ortaya saç” (Vaveyla, Nevha 3,10, 11).

Vatanın içine düşürüldüğü kötü durumdan kurtulmasını, kendi sağlığında göremeyeceği, ömrünün buna yetemeyeceği düşüncesine kapılan Kemal, bu üzüntü ile bu dünyadan ayrıldığı takdirde *mezar* taşına kazınmasını istediği mısraları da bir kıt’asında şöyle dile getirmiştir : “Ölürsem görmeden millilde ümmîd ettiğim feyzi / Yazılsın seng-i kabrimde: Vatan mahzun ben mahzun.” (Kıt’a, 3,4).

Kemal, “Yeni Osmanlıların Şanına” sunuşlu bir şiirinde ise hürriyet mücadelesinde emeği geçen, kişisel yararlarını, hatta çıkarlarını hiçe sayan herkesi överek, bu konuda söylenen sözlerin, fikirlerin ancak kendilerine ait olabileceğini, bu durumun da bütün dünyaca bilindiğini övünçle, kıvançla anlatır: “Kalem bizlerle kaimdir vatanda / Duyuldu nâmımız Hindu Yemen'de” (Muhammes, 11, 12).

Hece vezniyle yazdan bir taşlama şiirinde, Kemal, çağlar boyunca bazı insan tipleri için değişmeye gelen davranış biçimlerinin, “vatan, millet” gibi yüce kavranılan bile dikkate almadığını, alamadığını çok yalın bir anlatımla ne de güzel ifade etmiştir: “Geldik vatan kavgasına, / Düşdük rütbe yağmasına / Daldık dünya sefasına/ Ne utanmaz köpekleriz!, ... Vatani satdık bir pula, ... Vatannın girdik kanına (Taşlama, 5-8, 15,21).

2. MİLLET

Hürriyet Kasidesi'nin metin örgü sunu meydana getiren ve var oluşu “insan” unsuruna dayanan en önemli kavram hiç şüphe yok ki “millet”tir., Bu şiirin toplam beş mısrasında rastlanan bu kavramın ilk kullanımında, değerli bir taşla, mücevhere benzetilen milletin, son zamanlarda hor görülmesinin yanlış olacağı, çünkü cevherin şu veya bu sebepten yere düşmesi, toza toprağa bulanması, onun gerçek değerini yitirmesi anlamına gelemeyeceği yalın bir anlatımla belirtilmiştir : “Hakîr ol duysa millet sâna noksân gelir sanma” (Hürriyet Kasidesi, 5). Kemal, başarı için önce milleti oluşturan kişilerin kendi aralarındaki gönül birliğini sağlamaları gerektiği görüşündedir. Eğer bu birlik gerçekleştirilebilirse milletin o an içinde bulunduğu zayıf durumdan dahi bezginliğe düşülmemelidir: “Durur ahkâm-ı nusret ittihâd-ı kalb-i **millet**de / Fütûr etine sakın milletdeki za'f u betâ'etden” (Hürriyet Kasidesi, 19,24).

Eski düşünce ve edebiyat dünyasından günlük yaşayışa kadar girmiş, halk inancında ve dilinde yaygınlıkla yer edinmiş, buradaki konu ile ilgili olan kelime anlamı “talih, baht, şans” olsa da, zihinlerde büründürülen, yer edindirilen karşılığı "kişioğluna hep kötülük yapmaya çalışan, ona huzur vermeyen zihnî bir güç”, yani “felek” bile, Kemal'in millet yolundaki gidişine bir engel çıkaramayacaktı. Çünkü, onun bu yoldaki yürüyüşü, her zamanki gür sesiyle, içtenlikli ve meydan okuyucu mısralarında ifadesini buluyordu: “Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplansın gelsin / Dönersem katibeyim millet yolunda bir azîmetden” (Hürriyet Kasidesi, 39, 40). Kemal'in, aynı tavırla, millet yolunda yürüyen fedakâr insanların karşısına çıkacak “zalim”ler için de kesin ve keskin bir uyarısı vardır: Civân-merdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bî-dâd (Hürriyet Kasidesi, 47).

Hürriyet Kasidesi'nde geçen ve “millet”i temel alan yukarıdaki kullanımlardan biri olan “millet yolu” ifadesi, Farsça tamlama şeklinde (râh-ı millet) bir kıt'ada geçmektedir : “Vakf eyledim vücûdumu ben râh-ı millete (Kıt'a, 1). Millet yolunda yürümek, ona hizmet etmek, gerektiğinde fedakârlıkta

bulunmak demek olduğuna göre, Namık Kemal'in yeni düşünce görüşlerle yazdığı bazı gazelerinde buna işaret eden kullanımlar bulunmaktadır: "Refah-ı millet için terk-i rahat eyleyelim" (Gazel, 1). "Tevazu ayn-i rif'at hizmet-i millet siyâdetdir" (Gazel, 11).

Hürriyet Kasidesi'nde milletin zayıf düşmüşlüğünden "**milletdeki** za'f u betâ'etden" genel olarak söz açılırken, bazı şiirlerde bu zayıflığın çok daha kötü durumlara varmış bulunduğu ifade edilmektedir. Bu mısralar, milletin can çekişmesinden, zehirlenmesine kadar değişik derecelerdeki kötü durumları göstermektedir: "Din için, devlet için, can çekişen **millet** için" (Murabba, 11). "Göz göre **milleti** tasmîm etdik" (Vatan Mersiyesi, 12). Oysa milletin varlığı kadar, umudu, yardımına koşanı, kendisi için kaygılananı, düşmandan koruyucusu, ... hep bağrına bastığı, bağrında yaşattığı insanlardır: "Milleti eyler misiniz nâ-murad?.." (Vatan Türküsü, 11). "Feyz-i istikbâl için ümmîd-i **millet** bizdedir". (Kıt*a, 2). "Ölürsem görmeden milletde ümmîd ettiğioi feyzi. (Kıt¹ a, 3)." "Yetiş kî ser-nigûn oldı livâ-yı nusret-i **millet**" (Kıt a, 4). "Ser-haddi düşman çiğnemiş ey **millet-i** âlî-tebâr!" (Kıt a, 4).

Kişi ve millet; birbirinin vazgeçilmezi, birbirinin bütünleyicisi, her birinin varlığı ancak diğzerinin var oluşu ile mümkün... "Millet" ana ise "kişi" de onun çocuğu. Böyle bir bağlantı, böyle bir ilişki doğal olarak Kemal'de şu mısraların dile getirilmesini sağlamıştır: Milletin mümkün müdür înkâr-ı hakk-ı ni'meti (Gazel, 9), "Yaşa, ey **millet-i** sâhib-sa'âdet!" (Muhammes, 23).

3. HÜRRIYET

Adı "Besâlet-i Osmâniyye ve Hamiyyet-i însâniyye" iken "Hürriyet Kasidesi" olarak tanına gelen bu şiirin metin örgüsünde elbette ki, doğrudan doğruya "hürriyet" kavramının kendisi kullanılacaktı. Tıpkı "vatan" kavramında olduğu gibi, "hürriyet" de bu şiirde toplam üç defa geçmektedir. Bu üç kullanımdan ilk ikisi bizzat "hürriyet"i elde etmek, ona sahip olmak içindir. Bu kazanım hiç de kolay değildir. Bu uğurda yapılan kavga, verilen mücadele, insanlara çok şey yaptırtan, başka bir bakış ve söyleyişle ise, pek bir şey yaptırtamayan "korku" ile doludur. Bu, korku ateşi ile dopdolu bulunma durumu en korkunç derecede olsa bile "insan" için asla kaygı verici değildir. "Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı **hürriyet** / Kaçar mı merd olan bir can için meydân-ı gayretten" (Hürriyet Kasidesi, 49,50). "Hürriyet"e sahip olmak kadar, bu sahipliği sürdürmek, onu korumak da önemlidir. Kemal'e göre sununla veya bununla "hürriyet"i yok etmek mümkün değildir. Bu iş için öncelikle, insanoğlundan "anlayış, kavrayış" gibi "insanî değerleri yok etmek gerekmektedir! Bu ise, yüce değerler bakımından "insan" olan için kimse hiçbir zaman geçerlilik kazanamayacaktır... "Ne mümkün zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı **hürriyet** / Çalış idrâki kaldır muktedirsен âdemiyetden" (Hürriyet Kasidesi, 49, 50). Hürriyet mücadelesi, hürriyeti koruma çabası, sonunda vatan ve hürriyet

şairine bir başka tutsaklık getirmiştir. Fakat bu tutsaklık peşinde koşulan ve sonuçta kendisine kavuşulan bir aşktan dolaydır, daha doğrusu onadır: “Ne efsûn-kâr imişsin âh ey didâr-ı hürriyet / Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten” (Hürriyet Kasidesi, 53, 54).

Hürriyet Kasidesi'nde, “hürriyetin yüzü”nü büyüleyici bularak ona âşık olduğunu “esîr-i aşk” ifadesiyle belirten Kemal'in, “hürriyet”i kişileştirerek somutlaştırma yöntemini kullanması bir kez de yeni fikirli bir gazelinde görülmektedir. Hem de bütün dünyayı, bağlarından, ilgilerinden azat etse de, bizzat “hürriyet sultan”ın âşığı olarak: “Ben esîr-i aşkıyım sultân-ı hürriyet Kemal / Alem-i yekser alâ'ik den ser-âzâd etse de” (Gazel, 23, 24).

Yanık ezgilerin güzel sesli kuşu olan ve ölmeyi, kafese konulmaya, hürriyetinden olmaya tercih eden bülbül ile "bülbülü altın kafese koymuşlar, gene de ah vatanım, demiş.” atasözünün verdiği ilhamla Kemal, bu minicik kuşun kendi hürriyetine olan düşkünlüğünü örnek göstermiştir. Hem öyle bir örnek ki, yüce bir değ er uğruna elden geldiğince çalışıp çabalamanın, gerektiğinde ise kendi varlığına dayalı fedakârlığın veya bizzat kendi varlığını f eda etmenin, edebilmenin örneği: "Mahveder kendini bülbül bile hürriyet için / Çekilir ini bu belâ âlem-i pür-mihnet için ? / Din için, devlet için can çekişen millet için, / Azme hâil mi olurmuş bu çürük ten kafesi!..." (Murabba, 9-12).

Kemal'in, bir beytine göre ise “hürriyet” fikrinin ortaya çıkması, insanlar için artık bir sınanma, bir sınav olma aşamasını doğurmuştur. Peki Kemal bu sınavın neresindedir? Tabî ki tam ortasındadır! Hem de, ite kaka sürdürülen eski,, zararlı, yanlış dünya düzenine, yönetim biçimine karşı çıkıcı olarak: “Çıkıp da'vâ-yı hürriyet miyâne / Atıldık biz de cây-ı imtihana / Muhalif girdik evzâ-i cihâna” (Muhammes, 1-3).

Hürriyet Kasidesi'nde, “hürriyet” uğruna gerekirse canını verebileceğini belirten Kemal bir beytinde bu düşüncesini “edebiyât ile” pekiştirmekte, ancak bu şekilde meydana gelecek toprağından ise, gözü pek başka bir Namık Kemal'in yetişeceğini bildirmektedir : “Edebiyyât ile hürriyete can versem de / Başka bir Nâmık-ı şeydâ yetişir hâkimden (Beyit,1.2)

Rüya'da geçen bir beyitte ise ' 'hürriyet* 'in varlığı, Osmanlının bayrağını yüceltecek bir unsur olarak kabul edilmiştir : "Yed-i hürriyetindir râyet-i ikbâl-i Osmânî / Bi-hamdilillâh erişdi devr-i istikbâl-i Osmânî” (Beyit, 1,2).

4. HAMİYET

“Bir insanın vatanını, milletini, ailesini koruma çabası, millî onur ve haysiyet” anlamına gelen “hamiyet” (< A. hamiyet) kelimesine Hürriyet Kasidesi'nde iki kere rastlanılmaktadır. Bunların ilki, millet ve devlet hayatında çok eskilerden beri geniş ve önemli bir yer tutagelen “meydan”la birlikte geçmektedir. “At meydanı, ok meydanı, er meydanı, güreş meydanı, meydan

muharebesi, meydan savaşı, meydan dayağı, Hürriyet Meydanı, Kızılay Meydanı, gibi, işte Namık Kemal'e göre, "biz" diyerek işaret ettiği vatanseverler o kadar yüce yaratılışlı kimselerdir ki, vatani ve milleti koruma çabasının gösterildiği meydanda gerçekleşebilecek bir ölüm olayının, aynı çabayı göstermeyenlerin sağ fakat aşağılanmış durumuna karşı çok daha hafif, çok daha tercih edilir olacağını belirtmektedir : "Biz ol ulvî-nihâdânız ki meydân-ı hamîyyetde / Bize hâk-i mezar ehven gelir hâk-i mezelletden" (Hürriyet Kasidesi, 33, 34). Hürriyet Kasidesi'ndeki ikinci "hamiyyet" kullanılışı, yukarıda ele alınan "millet" konusunda da belirtildiği üzere, milletini seven insanların karşısına çıkacak, onları engellemeye çalışacak "zalim" kimselere, "Senin zulüm kılıcın, hamiyet kanının ateşine dayanamaz, erir." uyarısında bulunmak içindir: "Civân-merdân-i milletle hazer gavgâdan ey bî-dâd / Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-ı hamîyyetden" (Hürriyet Kasidesi, 47,48).

Hürriyet Kasidesi'ndeki bu son "hamiyyet" kullanımının şekil ve hatta ifade edilişçe aynısı ile bir kıt'ada da karşılaşılmaktadır. Bu kullanım da bu kez "zulüm celladı" şeklinde ifade edilen "zalim" içindir: "İşte meydân-ı hamîyyet kaçma ey cellâd-ı zulm" (Kıt' a, 3).

"Hamîyyet", Kemal'in bazı. şiirlerinde, uğruna her şey yapılabilecek bir düşünce, bir "meslek", gerektiğinde kişinin kendi yararını, çıkarını gözetemeyeceği bir gidiş yolu., bir yasayı tarzı., hatta aşk şeklinde kaydedilmiştir: "Terk. eyledim hayâtımı fikr-i hamîyyete (Kıt'a, 2). "Hamîyyet mesleğinde gayret-i ecdâd lazımsa" (Gazel, 16). "Hamîyyet mesleğinde terk-i evlâd ü iyâl etdim (Murabba» 5). "Bizdedir te'yîd-i Hak aşk-ı hamîyyet bizdedir" (Kıt'a, 1).

Acaba Kemal'in hamiyetten beklediği bir şey var mıdır? Çok değil! Yalnızca anılma: "Denir bir gün gelir de sâye-i feyz-i hamîyyetde / Kemal'in seng-i kabr-i kalmadıysa nâmı kalmışdır" (Murabba, 15, 16).

5. İKBAL

Arap dilindeki "kabal" den, yine kendi kaynağında türetilmiş bulunan ve geçmişteki Türk dilinde "bir kimseye doğru dönme, yönelme; talih, baht; iyi bahtlı olma, işlerin yolunda gitmesi, mutlu olma; arzu, istek" gibi değişik anlamlarda ve bugünkünden daha sık kullanılan bu kelimenin Hürriyet Kasidesi'ndeki ilk geçişi hiç de "iyi, güzel, açık" gibi sıfatların herhangi birisiyle bir arada değildir! Çünkü, Kemal kendi zamanında geçerli olan ve iş başına gelmek isteyen de, özellikle iş başına gelen de, iş başında bulunanın da; umut, niyet, anlayış, kavrayış, gidiş, tutum, eylem gibi hususlarından genel olarak memnun değildi. Zaten bu yüzden o, yönetimdeki görevini bırakmamış mıydı! Zaten bu yüzden Hürriyet Kasidesi yazılmamış mıydı! ... Hem de bu, kasidenin daha ilk beytine, tarihî bir hükümden kaynaklanan şanlı bir karar şeklinde şöylesine yansıtılmamış mıydı? "Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetden / Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükümetden (Hürriyet Kasidesi, 1, 2). Hürriyet

Kasidesi'ndeki biricik “ikbâl” dileği, yalnızca “hürriyet” içindir: “Hû da ikbalini hıfz eylesin her türlü âfetden” (Hürriyet Kasidesi, 60).

Hürriyet Kasidesi'nde, Namık Kemal'in hükümetteki görevinden ayrıldığını belirten ilk kullanılış, onun gazel, murabba, muhammes gibi başka şiirlerinde de ortaya çıkmaktadır. Tabii ki yine kendi ikbâlini önemsemeyen, onu elde etme peşinde koşmayan, ona yüz vermeyen ve onu reddetmiş olarak: “Etmedim ikbâl-i zillet-cû-yı dehre iltifat” (Gazel, 11). ' “Sipihrin bahtını, ikbâlim hep pâymâl etdim” (Murabba, 5).”Bu yolda bakmadık ikbâle câna” (Muhammes, 4). Namık Kemal'in bu tutumu ölümüne dek sürmüştür. Nitekim oğlu Ali Ekrem Bey'e verdiği bir fotoğrafın arkasına yazdığı son kıt'asında, kendisi için, namus ve irfanın yeterli bir ödül olduğunu, yüzünün ak, alınının açık bulunduğunu, yalnız Tanrı'ya minnet duyarak belirtir: “Nâmûs ile irfanı yetişmez mi mükâfat / ikbâl yolu gerçi Kemal'in kapanıktır / Çok ak göremezsen de saçında sakalında / El-minnetü li'llâh yüzü ak alnı açıktır” Kıt'a, 1-4).

Kişisel ikbâl peşinde koşan kişinin bu yolda gömüldüğü acıyı, çektiği üzüntüyü sabırla seyreden Kemal, güzellik ve çirkinlik gibi iki. zıtlığı keşfetmek isteyeneye de kendi yöntemini tavsiye etmektedir: “Benim sabrım ile seyret: ıztırâb-ı ehl-i ikbali / Sana ger hûsn ü kubhu keşf: için azdâd lazımsa” (Gazel» 15, 16).

6. HİZMET

Hürriyet Kasidesinde, yukarıdan beri üzerinde bölüm bölüm durulan yüce değerlerin hepsi için çalışıp çabalama, mücadele etme, canını feda etme ve benzeri anlatımlarla kendisini belli eden hizmet anlayışının doğrudan doğruya asıl kelimesi olan “hizmet” ile kullanılması “halk” içindir: “Usanmaz kendini inşân bilenler halka hizmetken (Hürriyet Kasidesi, 2).

Hürriyyet Kasidesi'ndeki “halka hizmet” anlayışı, bir gazel ve murabbada da olduğu gibi geçmektedir: “Hükümet ise garaz halka hizmet eyleyelim (Gazel, 6). “Musırrım, sabitim tâ can verince halka hizmetde” (Murabba, 13).

Başka bir gazelde ise aynı “hizmet” anlayışı, “halk”a değil “millet”edir! “Tevazu ayn-ı rif'at hizmet-i millet siyâdetdir” (Gazel, 11).

Hizmet, hep halk, millet gibi somut kavramlar için kullanılırken bir kez de mısranın birinde, hukuk gibi soyut bir kavramla ilgili olarak geçmektedir: “Zulm, eyleyemez hukuka hizmet” (Ukab-nâme,27)

7. GAYRET

Vatan için, millet için “çalışma, çok çabalama” anlamına gelen “gayret”e, Namık Kemal'in yaşadığı zamanda da en az bugünkü kadar ihtiyaç duyulmakta

idi. Bundan dolayı gerek Hürriyet Kasidesi'nin gerekse diğer bazı şiirlerin mısralarında “gayret”in de, bir insanın, özellikle bir vatanseverin kendisinde bulunması gereken çok değerli bir aslî unsur olarak yer aldığı görülmektedir: “Gönülde cevher-i elmasa benzer cevher-i gayret” (Hürriyet Kasidesi, 51).

Vatan ve millet yolunda gayrette bulunulması, aynı zamanda kişi hakkına saygı gösterilmesine bir engel oluşturmaması gerektiğine işaret eden şu mısra, bu apayrı yönden de dikkati çekicidir: “Sakın bir ferdini ezme gayret-i efrâd lazımsa” (Gazel, 10).

Murabba şiirindeki “Bize gayret yakışır, merhamet Allah'ındır” (Murabba, 5) şeklinde yalın olarak geçen “gayret”, diğer üç şiirde ise birer Farsça tamlama içinde veya tamlanan ya da tamlayan unsur durumunda kullanılmaktadır. Bu kullanımlar arasında, özellikle, gayret demircisine seslenilen ve kılıç yapılacak çelik için şimşeği beklemeye, ona minnet etmeye ne gerek var, bunu gel benim gönlümden al, denilen mısra, vatan için gösterilen gayretin, insana kazandırdığı gücü kuvveti belirtmesi, yani iradeyi çelikleştirmesi bakımından son derece ilgi çekicidir: “Rehberimiz gayret-i merdânedir”, (Vatan Türküsü, 13). “Ey gayret-i vatan çeken erbâb-ı iktidar / Ehl-i vatan muhabbetidir gayret-i vatan” (Kıt'a, 2, 3). “Ne minnet intizâr-ı berka ey âhen-ger-i gayret / Benim gönlümden al gel tig için pûlâd lazımsa” (Gazel 2, 3).

8. ÖLME, ÖLÜMÜ GÖZE ALMA VEYA ALABİLME

Büyük bir umudun, düşüncenin veya amacın gerçekleştirilmesi çok kez aşılması pek güç zorluk, terslik, engel, tehlike, karşı kuvvet kullanılması veya bunların benzeri olan yahut olmayan türden olumsuzluklarla burun buruna gelinmesine yol açar, Namık Kemal'in de hayatı boyunca vatanı uğruna edegeldiği mücadelesinde bu türden olumsuzluklarla karşılaştığı, hatla bu yüzden, daha genç yaşta, pek yararlı olabilecek bir çağda önce sağlığını, sonra da hayatını kaybettiği bilinmektedir.

Acaba, Namık Kemal'in, en azından bu yazıya inceleme bonusu olanı yeni tarzdaki şiirlerinde ölmeye, ölüm olayına bakışı nasıldır? Bu bakış, öncelikle Hürriyet Kasidesi'nde ne şekildedir? Buradaki bakış, diğer şiirlerine nasıl ve ne ölçüde yansımıştır? Namık Kemal, önemli gördüğü, değerli saydığı umut, düşünce veya amaç uğruna varını yoğunu harcamaktan, gerektiğinde en değerli varlığı olan “can”ını dahi, aynı uğurda vermektan kaçınmayan yaratılışa, önderlik niteliğine sahip bir kimse idi. O, vatan ve millet yolunda, uğruna mücadele ettiği yüce değerleri için, hiçbir zaman dönüşü olamayacak bir yola girmişti: “Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevri ü mihnetden” (Hürriyet Kasidesi, 8). “Bize hâk-i mezar ehven gelir hâk-i mezelletden” Hürriyet Kasidesi, 34).

Namık Kemal'in, yüce değerler uğruna ölmeye bakış, ölümü karşılayış tarzı, değişik gazellerinde, farklı kıt'alarında, vatan için yazdığı şarkı, mersiye

gibi şiirlerinde, Vaveyla'da, hatta isyanlar, savaşlar yüzünden yerinden yurdundan olan bir göçmen kızın ağzından yazdığı şiirinde bile kendisini açık ve kesin bir dille belli etmektedir: Tarîk-i hakda can u tenden olmak yâd lazımsa (Gazel, 1). “Etmeyen ifna vücudun eylemez ihyâ-yı mülk” (Gazel, 11). “Mevt ile eyler gam-ı âlemden âzâd etse de” (Gazel, 1). “Korkmam hâk olmadan ömr ü necatın rağmine” (Gazel, 1). “Emvâc-ı mevte gark olup sahralar olsun lâle-zâr” (Kıta, 1). Memâtı etse gönül can ile n'ola hâhiş” (Kıt'a, 3). “Ölürsem görmeden millette ümmid etdiğim feyzi” (Kıt'a, 3). “Dünyada ne bulduk ki ölümden de kaçılın (Vatan Şarkısı, 18). “Osmanlılarız, can veririz, nâm alırsız biz” (Vatan Şarkısı, 5, 10,15,20). “Bundan evvel ne şerefmiş ölmek” (Vatan Mersiyesi, 18). “Şühedân oldu mevt ile handân” (Vaveyla, Nevha 2, 6). “Koynuna can atar da hâk oluruz” (Vaveylâ, Nevha 2, 11) “Ölürsek de kim eyler hüzn ü matem” (Muhammes, 18). “Allah için öldür beni” (Bir Muhacir Kızının İstimdâdı, 4, 9, 145, 19, 24)

DEĞERLENDİRMELER

1. Bir kıt'asında “Zâlim olsa ne rütbe bî-pervâ / Yine bünyâd-ı zulmü biz yıkarız / Merkez-i hâke atsalar da bizi / Kürre-i arzı patlatır çıkarız” diyen Namık Kemal'in kaleme almış bulunduğu Hürriyet Kasidesi'ndeki metin örgüsü, “vatan, millet, hürriyet, hamiyet, hizmet,” gibi her biri, düşünce, anlayış ve kavrayışın yitmez, bitmez birer kıvılcımı niteliğini taşıyan yüce değerleriyle, son derece sıkı, sağlam ve ayrılmaz biçimde dokunmuş bulunmaktadır. Sanki birbirleriyle birleşmiş, bütünleşmiş, pekişmiş bir biçimde ortaya çıkan bu kıvılcımlar küresi, kıvılcım gibi fikirlerden, kavramlardan oluşmuş bu temsili küre, o zamana dek karşılaşılmayan bir biçimde Türk düşünce ve edebiyat; alanının tam orta yerine düşmüştür! Öncelikle düştüğü yeri, yani Namık Kemal'in artık yeni tarzdaki düşünce ve ifade etme dünyasını tutuşturan bu kıvılcımlar karesi, vatan şairinin diğer şiirlerini de değişik yön ve yerlerden tutuşturmaya başlamıştır. Yukarıda incelendiği ve belirtilmeye çalışıldığı üzere Namık Kemal'in yeni tarz şiirlerini, doğrudan doğruya, bizzat kendisinin var ettiği ve yüce değerlerden oluşan kıvılcımlar küresinden yayılan kıvılcımlar yakmaya başlayınca, Hürriyet Kasidesi'nde geçen belli başlı kavramların en azından biri veya birkaçı, yeni şiirlerinin metin örgüsünde de, vazgeçilemez unsurlar olarak yerini almıştır.

2. Hürriyet Kasidesi'ndeki kullanımlarıyla dikkatleri üzerinde toplayan ve bu yazıda söz konusu edilen temel unsurlar, Namık Kemal'in daha sonra yazmış bulunduğu bazı şiirlerinde o derece önem ve kuvvet kazanmıştır ki, bu yeni mısralardaki kullanım durumu, ifade ediliş biçimi ilk şekillerinden daha keskin, daha güçlü, belleklere daha kazınıcı olmuştur.

Hürriyet Kasidesi'nde temel unsurlardan biri olarak karşılaşılan ve “hâk-i vatan” (vatan toprağı), “râh-ı vatan” (vatan yolu), tamlamaya sokulmadan, doğrudan doğruya yalın, soyut bir biçimde ise “vatan” kullanılışı ile geçmekte olan “vatan” kavramı, daha sonra yazılan şiirlerde birçok kez somutlaştırılarak

değişik isimlerle, sıfatlarla çeşitli bakımlardan anlam çağrışışmaları, ilgileri veya bağlantıları içine sokulmuş bulunulmaktadır. Meselâ, bunlar arasında vatanın, gül bahçesine, mezara [“Vatanı gül-şen iken kabr etdik” (Vatan. Mersiyesi, 31)], anneye [“Cümlemizin vâlidemizdir vatan” (Vatan Türküsü, 5)], kefeni kana batmış bir ölüye [“Gül değil arkasında kanlı kefen / Sen misin, sen misin garîb vatan!” (Vaveyla, Nevha 1, 10, 11)], **yas tutan bir kimseye** [“Git vatan Kabe’de siyaha bürün!” (Vaveyla, Nevha 3, 1)], benzetildiği kullanımlar göze çarpmaktadır. Bu durumun örnek mısralarından biri de “hamiyyet” kelimesinin kullanılışında ortaya çıkmış bulunulmaktadır. Hürriyet Kasidesi’nin mısralarındaki yerini **“âteş-i hûn-ı hamiyyet” ve “meydân-ı hamiyyet”** biçiminde almış bulunan bu kavramın, iki ayrı şiirdeki kullanılış tarzından, bunun artık çok benimsendiği, insanın, kendisini bütün benliği ile adadığı bir “meslek” (gidiş yolu, tutulan yol; sürekli yapılan iş, uğraş) hâline geldiği anlaşılmaktadır. **“Hamıyyet mesleğinde gayret-i ecdâd lazımsa”** (Gazel, 16). “Hamıyyet mesleğinde terk-i evlâd ü iyâl etdim” (Murabba, 5).

Gerek Hürriyet Kasidesi’nde geçen **“kalb-i millet, milletdeki za’f u beta’et, millet yolu, civan-merdân-ı millet”** gibi kullanımlar, gerekse diğer şiirlerde yer alan "millet*Mi ifadeler arasında bu kavramın en çok kuvvet kazandığı mısra, yine Hürriyet Kasidesinden sonra kaleme alınan bir şiirde bulunulmaktadır. Hürriyet Kasidesi’ndeki metin örgüsüyle ortaya çıkan **kıvılcımlar küresinden** bu şiire de sıçrayan “millet” kavramı, “din” ve “devlet” gibi, çok önemli iki unsurla bir arada kullanılınca mısranın ve dolayısıyla şiirin anlam gücü en üst düzeye ulaşmış olmaktadır: “Din için, devlet içlini can **çekişen millet için** / Azme hâil mi olurmuş bu çürük ten kafesi!...” (Murabba, 9-1.2).

Bu paragraftaki konu ile ilgili olan başka bir örnek ise bizzat “hürriyet” kavramının kendisidir. Hürriyet Kasidesi’ndeki kullanımında “hürriyet”in henüz “kavga”sı yapılır, onun “imha” edilebilip edilemeyeceği üzerinde durulur ve sonuçta ancak onun “yüz”üne kavuşulur, yalnızca “aşk”ının tutsağı durumuna gelinirken, bir gün gelir başka bir şiirde ise, onun, doğrudan doğruya kendisine âşık olunan bir “sultan” olduğu ifade edilir: “Ben esîr-i aşkıyım **sultân-ı hürriyet Kemal**” (Gazel, 23)...

Görüldüğu gibi, kıvılcımlar **küresi niteliğinde olan Hürriyet Kasidesi’nin metin örgüsünden, Namık Kemal’in diğer şiirlerine yayılan düşünce, görüş ve kavram kıvılcımları kimi kez ifade edişin, anlatımın birer ateş topuna dönü-şebilmiştir...**

3. İster Hürriyet Kasidesi olsun isterse öteki yeni şiirlerinde olsun, Namık Kemal’in yazmış bulunduğu şiirlerin büyük çoğunluğunda hep “vatan” kelimesi ile karşılanması yoluna gidilen kavramın, ancak pek sınırlı sayıdaki şiirin çok az mısrasında “mülk” sözü ile de ifade edildiği görülmektedir. Peki, gerek “vatan” gerekse “mülk” kelimesi Arapça olduğu hâlde, ayrıca o dönemlerde, hatta ne üzüntü vericidir ki bugün bile, kelimelerin ille de Türkçe kaynaklı olanlarının yeğlenmesi diye bir tutum, bir dil bilinci söz konusu edilmediğine, olmadığına

göre, Namık Kemal neden, özellikle “vatan” kelimesini “mülk”e tercih etmiştir? O, “vatan” kelimesini tercih etmiştir. Çünkü, “bir devletin ülkesi” anlamına gelen “mülk” kelimesi, Namık Kemal'in yaşadığı sıralarda “millet”, “hürriyet”, “hamiyet”,.... gibi yüce değerleri, bu pek önemli kavramları içine sığdıranı ayacak kadar sığ, dar ve kişisel idi !... Çünkü, o zamana dek olduğu gibi, Namık Kemal'in döneminde de devletin, daha açık belirtilişiyle devletin başında oturan kişinin, padişahın “memleket”i, “memâlik”i (memleketleri), “kişver”i (ülkesi), “iklim”i (memleketi), “toprak”ı, ... vardı. Padişah, memleketin sahibi idi, memleket de, zaten, zamanı gelince, yani şehzadelik yıllarını geride bırakıp tahta çıkınca “padişahlık” [mülk-dârî (F.)] unvanı ile birlikte ve “devren”, her padişah için gerçekleştiği, tekrarlandığı üzere, bizzat kendisinin mülkü oluyor idi. Geçmiş zamanların bu mantığı, bu düşüncüsü, bu gerçeği ve geçerli durumu, kullanılan dile yansımış, sonuçta bütün bunlar, aslî ve türemiş kelimeler, tamlamalar ve benzeri ifadeler hâlinde sözlüklere girmiştir. “Padişah, hükümdar” anlamında kullanılmış ve temel yapısında “mülk” kelimesi yer alan “mülk-dâr” (F.), “mülk-gâr” (F.), “padişahın oturduğu yer, başkent” karşılığındaki “dârü'l-mülk” (A.), hilâfet merkezine ve başkentini açık adına, yani İstanbul'a işaret eden “Dârü'l-hilâfe” (A.) bu konu ile ilgili bulunan dil unsurlarından yalnızca birkaçıdır.

“Vatan” kavramının “mülk” kelimesi ile karşılandığı çok az sayıdaki şiire bakıldığında, bunlardaki öncelikli ve ağırlıklı ifadenin, yönetici (başta bulunan padişah) ve yönetim (başarısız olan,, vatanın iç huzurunu, dış güvenliğini sağlayamayan idare,...) açısından olduğu görülecektir. Bu tip şiirlerden biri Abdülhamit için yazılmıştır. Üç beyitlik bu şiirin her beytinde padişah Abdülhamit'in kendi “mülk”üne yaptıkları ve bunun kötü sonuçları dile getirilmektedir: “Bünyân-ı mülke verdi hakkıyla indirâsı.../...Mülkü bitirdi gitdi zulmüyle kahr olası / Sancak, kaza değil bu, bir mülkdür giden kim...” (Abdülhamit için, I, 4,5).

Kemal'in yeni tarzındaki gazellerinin birinde geçen “Vatan yolunda yürü azm-i gurbet eyleyelim” şeklindeki “vatan”lı bir kullanımdan hemen sonraki mısra ve ona bağlanmış olarak “mülk” kelimesi de geçmektedir: “Müeyesser olmak ise bari mülkün ihyâsı” (Gazel, 2, 3).

Özellikle bir arada yaşayan insanların, yani toplumsal hayatın aksayan, kötü, yanlış yanlarıyla, arzu edilen, yararlı olan hayat biçiminin işlendiği başka bir gazelde ise bir önceki gibi “mülkün ihyâsı”ndan, bu kez Farsça tamlama içinde söz açılmaktadır: “Etmeyen ifna vücûdun eylemez ihya-yi mülk” (Gazel, 11).

Rusya'nın çarlık dönemindeki yayılmacı tutum ve hareketlerini konu edinen Ukab-nâme'de o zamanki Rus bayrağında bulunan kartalın bir pençesinin doğuda Hindistan'ı, bir pençesinin ise Osmanlı ülkesini tehdit ettiği belirtilmektedir: “Bir pençesine bu mülkü almış” (Ukab-nâme, 10).

Bu paragrafta ele alınan konu ile ilgili olarak Namık Kemal için şunu da hatırlamak gerekmektedir: O, yeni tarz şiirlerini kaleme alarak bilinen, tanınan

Namık Kemal olalı, bu yolda ısrar ederek Namık Kemal kalalı ve elbette ki **Namık Kemal** adıyla sanıyla öleli, **hep bir “vatan şairi”dir., mülk şairi değil !...**

4. Namık Kemal'in vatan ve millet için düşündükleri, umut ettikleri, istedikleri veya belirttiği durumlar, kimi kez aynı anlatım kalıbının, düzeninin ve hatta kelimelerinin sağladığı bir birlik içinde bulunmaktadır. O, şiirlerinde “vatan” için **“râh-ı vatan”** (vatan yolu, vatan uğru) şeklindeki Farsça kuralla yaptığı tamlamayı kullanırken, “millet” söz konusu olunca bu dil yapısını, aynı kalıp içinde, fakat tamlamanın tamlayanının yerini ilgili kavram olan “millet”le değiştirerek **“râh-ı millet”** biçimine dönüştürmüştür. Nitekim Kemal, vatan için de, millet için de, kararını kesin vererek bu “yol”da, bu “uğur”da “gurbete çıkmak”tan, “vücudunu vatan hizmetine vakfetme”ye, gerektiğinde ise “canını verip toprak olma”ya, ölmeye kadar uzanan fedakârlık anlayışını benimsediğini belli etmiş olmaktan kaçınmamıştır. Bu **“râh-ı vatan” ve “rah-ı millet”** tamlamalarının Türkçe kural ve kelime ile gerçekleştirilen kullanımları da görülmektedir: **“Vatan yolu”** (Gazel, 1), **“millet yolu”** (Hürriyet Kasidesi, 40). Namık Kemal'in, bu makalenin inceleme bölümünde ele alınan yeni şiirlerinde, vatan ve millet için kullanılan bu özellikteki diğer dil yapılarının ise tamlanan unsuru aynı kelimedenden oluşmasa dahi, yine de bunlar anlamca birbirini ilgilendiren, bütünleyen ve destekleyen niteliktedir. Bunların belli başlıları aşağıdaki biçimde sıralandırılabilir.

“ehl-i vatan” ile **“civan-merdan-ı millet”**

“gayret-i vatan” ile “hizmet-i millet”

“ikbal-i vatan” ile “refah-ı millet”

“şân-ı vatan” ile **“livâ-yı nusret-i millet”**

Şu iki örnekte ise “millet”li dil yapılarından biri dışındakilerde Türk dilinin kendi kuralları geçerli durumdadır.

“nâzende vatan” ile **“millet-i âlî-tebâr”**

“garîb vatan” ile **“can çekişen millet”**

Namık Kemal'in yeni tarz şiirlerini oluşturan mısra örgülerinde görülen bu söyleyiş ve anlam birliği, en azından yakınlığı veya benzerliği, onun düşüncelerindeki temel unsurun, ne denli sağlam, değişmez ve tutarlı olduğunu açıkça göstermektedir.

5. Namık Kemal'in **düşüncelerindeki temel unsurun** sağlam, değişmez ve tutarlı olmasının dışında kalan başka bir özelliği ise bunlardaki “ısrar”dır, **“vazgeçmezlik”**idir. Onun bu özelliği, bizzat kendisi tarafından zaten şiirine de yansıtılmış durumdadır: “Musırrım, sabitim tâ can verince halka hizmetde” (Murabba, 13)...

Onun düşüncelerinde direnmesi, ısrar etmesi, şiirlerindeki metin

örgüsünün biçimlenmesinde önemli bir belirleyici, olmuştur. Namık Kemal, yeni tarzdaki şiirlerinde “vatan” kavramını, diğerlerine göre en geniş ölçüde, çeşitli unsurlarla birlikte ele almış ve işlemiş bulunmaktadır. Onun bu tarz; şiirlerinden bir kısmının taşıdığı başlıklar bile bu hususta yeterli ipucu vermektedir: **Vatan** Mersiyesi, **Vatan** Mersiyesi (Deli Hikmet ile ortaklaşa yazılan), **Vatan** Şarkısı, **Vatan** Şarkısı (hece vezni ile ve dörtlük biçiminde olanı), **Vatan** Türküsü.

Namık Kemal'in, yeni tarzdaki şiirlerinde görülen “ısrar”cılığı, “**düşüncelerindeki temel unsur**”u ifade etmek için zaman zaman alanını genişleterek bazı dil unsurlarını da kapsamı içine almasına yol açmıştır. Meselâ, Hürriyet Kasidesi'nde üç kez geçen “felek” kullanımı (“Felekden intikam almak demektir ehl-i idrâk” 17, “**Felek de** baht utansın bî-nasîb erbâb-ı himmetden” 26, “**Felek** her türlü esbâb-ı cefâsın toplasın gelsin” 39) bir gazelinde “Bize vâcib Kemâl efzâyiş-i sabr u metânetdir / **Felek** de her cefâsın eylesin müzdâd lazımsa” (25, 26) şeklinde, bir kıt'asında ise “**Felek** gülsün sevinsin şimdi sen mahzun ben mahzun / Ölüsem görmeden milletde ümmîd etdiğim feyzi / Yazılsın seng-i kabrimde: Vatan mahzun ben mahzun” (Kıt'a, 2, 3, 4) olarak geçmektedir. “Felek” anlamının sürdürüldüğü diğer iki kullanımda ise bu kelimenin yerini aynı anlamla “sipihir” (talih) almış bulunmaktadır : “**Sîpihrin** bahtını, ikbâlini hep pâymâl etdim” (Murabba» 5). “**Sîpihre** şöhret-i zulm iftiradır” (Muhammes, 6). Bu konudaki başka bir örneği ise “**bi-dâd**” ile “**zalim**” ve “**gaddar**” kelimelerinin kullanılması oluşturmaktadır. Hürriyet Kasidesi'nde, millet kavramı işlenilirken söz konusu edilen “zalim” anlamındaki “**bî-dâd**” (“Civân-merdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bi-dad”, 47), Muhammes şiirinde “vatan” kavramı ele alınırken geçen “**zâlim**” (“Behey **zâlim** gel insaf eyle sen de”, 13) ve “lazımsa” redifli gazelde yer alan “**gaddar**” (Senin iblîsden farkın nedir indimde ey gaddar”, 11.), Namık Kemal'in temel düşünce unsurunu ifade ederken kullandığı değişik dil kaynaklarından gelen, fakat birbirinin karşılığı durumunda bulunan, dolayısıyla da onun aynı anlamı kullanmadaki ısrarını gösteren kelimelerdir.

6. Namık Kemal'in, bir öncü niteliğinde olan bu ve benzeri şiirlerindeki gür ve etkili sesi, yalnızca onun, vatan ve millet için düşündüklerini, umut ettiklerini, istediklerini belirtmesi dolayısıyla mı ortaya çıkmıştır? Yoksa yeni Türk şiirinin bu ilk gür ve coşkun sesi, gerek onun ifade ediş tarzından gerekse *hayata* bakışının, yaşayışının, kişilik yapısının birleşiminden mi var olmuştur? Namık Kemal henüz yeni tarzdaki şiirlerini yazmaya başlamadan, vatanî ve millî konulan gönlüne ve düşüncesine yerleştirmeden önce yazmış bulunduğu **eski tarzdaki şiirlerinin bazı mısralarında bile, gelecekteki Namık Kemal'in belirleyici söyleyiş özelliklerine rastlamak, onun ilk haykırışlarını duyar gibi olmak mümkündür...** Meselâ, âşıkane gazellerinin birinde, sözlerinin yeni olduğunu, kimsenin bunlar için “taklit” isnadında bulunamayacağını belirttiği “**Sözlerim nev-eser-i** feyz-i beyândır Nâmık / Kimse **isnâd edemez** töhmet-i **taklîd** bana” (Gazel, 11, 12) şeklindeki beyti, veya onun “Aşkda ben de bir **âyln-i nev** icâd edeyim” (Gazel, 6) mısrası, onun taklitçi bir şair kimliğinden hiç de hoşlanmadığını göstermektedir. Gerek Hürriyet Kasidesi'nde gerekse başka yeni

tarz şiiirlerinde görülenen, gerektiğinde ölme, ölümü göze alma veya alabilme durumu ile de, yine eski tarz şiiirlerinde karşılaşılmaktadır. “Ağyar ile ülfet etmek ister / Ben ölmeden ihtimâli yokdur” Gazel, 3,4). Sert sözlü olanın, alacağı cevabın da öyle olacağı “Bizden kelâm-ı tünd içidir tünd söyleyen”, çünkü Kemal’in kimseden çekinmediği “Yok kimseden zemânede hiç içtinâbımız ve hele Hürriyet Kasidesi’ndeki “felek her türlü esbâb-ı cefâsın” ifadesini çok andıran “Çarh eylesin cefâsını isterse bî-dâd” mısrası da hep eski tarz bir gazelin mısraları (3, 6, 15) arasındadır. Bu durumun daha başka örnekleri de bulunmaktadır...

Yeni Türk şiiirinin bu ilk gür sesi, ancak, vatan uğrunda, millet yolunda düşündüklerini, umduklarını, istediklerini ifade etmeye başlamak ve çekinmeden, yılmadan sürdürmekle, kuşaklardır bilinen, tanınan, o ölçüde de sevilen Namık Kemal olmuştur.

KAYNAKLAR, KISALTMALAR

Namık Kemal, Ömer Faruk Akün, İslâm Ansiklopedisi, c. 9, istanbul, 1948 s. 54-72.

Namık Kemal’in Şairliği ve Bütün Şiiirleri, Prof. Dr. Önder Göçgün, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınlan, Ankara, 1999.

Namık Kemal’in Şiiirleri, Vasfı Mahir Kocatürk, Ankara, 1971 (4. bs.).

A. : Arapça,,

bs. : Basılış.

c. : Cilt.

F. : Farsça.

s. : Sayfa.

